

De ondergang van Lehman Brothers heeft de wereld op zijn kop gezet

Coen Teulings

Volgende week is het tien jaar geleden dat de Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers over de kop ging. Het was de vonk in een kruitvat. De financiële crisis die erop volgde laat zich alleen vergelijken met de Grote Depressie van de jaren dertig van de vorige eeuw. Het faillissement bracht een kettingreactie bij andere financiële instellingen op gang. Binnen een paar dagen moest ook de Amerikaanse verzekeraar AIG worden gered. Nederland en België werden twee weken later overvallen door de ondergang van Fortis. De crisis deed het kapitalisme op zijn grondvesten schudden. Tien jaar later zijn we nog steeds niet bekomen van de schrik. De gevolgen zijn nog dagelijks voelbaar, zie het drama bij ING. In mijn nieuwe boek 'Over de dijken' kijk ik op die tien jaar terug.

De crisis leek in eerste instantie vooral een Amerikaans probleem. Daar was 6000 mrd dollar verdwenen door onrendabele vastgoedinvesteringen. Maar al snel bleek dat de crisis Europa nog veel zwaarder zou raken. Griekenland had ver boven zijn stand geleefd. Dat was op

zichzelf een oplosbaar probleem (Griekenland is maar 3% van het totale bruto binnenlands product van de eurozone), maar het legde de ontwerpfouten van de euro genadeloos bloot. Al bij de ondertekening van het verdrag hadden ter zake kundige economen gewaarschuwd dat een monetaire unie zonder fiscale achtervang in tijden van crisis kwetsbaar is. 'History proved them right.'

Aanvankelijk leek de wereld te hebben geleerd van de jaren dertig. Overheden trapt niet, zoals in de jaren dertig wel is gebeurd, massaal op de rem. Daardoor kon de economie zich in 2010 weer snel herstellen. Anders dan in de jaren dertig brak er geen handelsoorlog uit en bleven multilaterale instituties als de G7 en de Wereldhandelsorganisatie WTO overeind. Tien jaar later is er minder aanleiding voor dit optimisme. Overheden hebben met name in Europa na 2010 te snel te veel bezuinigd. Het populisme, en ook vormen van xenofobie, wonnen net als in de jaren dertig overal ter wereld terrein. Engeland koos voor de brexit, Amerika voor Trump. Een handelsoorlog ligt in het verschiet.

De verrassing is de eurozone. Waar de financiële crisis in eerste instantie de

Trump en de brexit brengen diepe inconsistentie in populistische agenda aan het licht

politieke steun voor Europa leek weg te spoelen, bleken de kiezers toen het puntje bij paaltje kwam conservatief: men had geen behoefte aan experimenten met het Europese economische bestel, uit vrees voor de gevolgen voor werk en inkomen. Dat was al merkbaar voor de brexit, maar nu voor iedereen zichtbaar is tot hoeveel chaos het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie leidt, zijn kiezers extra terughoudend. Geert Wilders is nooit meer teruggekomen op zijn anti-eurocampagne. De Franse Marine le Pen heeft haar campagne voor het presidentschap halverwege moeten omgooien omdat de kiezer niet zat te wachten op een referendum over de euro. Ook de Grieken bleken toen het erop aankwam niet te voelen voor de utopie van de Griekse minister van financiën Varoufakis.

Trump en de brexit brengen ook de diepe inconsistentie in de populistische agenda aan het licht. Trumps felicitaties voor het Verenigd Koninkrijk na het brexitreferendum bleken gratuit. Zijn 'America First' is namelijk per definitie strijdig met het 'Brittain First' waar Boris Johnson van droomt. Het beste wat hij er in zijn overleg met Trump van

zou hebben kunnen maken is 'Brittain Second'. We kunnen niet allemaal op de eerste plaats staan. Trump is bezig de WTO te ontmantelen. Multilateraal overleg wordt meer en meer vervangen door bilateraal armpje drukken. Het enige resultaat van Trumps top met de Noord-Koreaanse leider Kim Jong-un is dat de veiligheidsgarantie van de Verenigde Staten voor Zuid-Korea op losse schroeven is komen te staan. Het achteloze gemak waarmee dat is gebeurd voorspeld weinig goeds voor de Navo.

Dit verklaart waarom bondskanselier Merkel recent heeft duidelijk gemaakt dat Duitsland inzet op Europa. In 2012 heeft zij met haar impliciete steun voor het beleid van ECB-president Draghi de redding van de euro mogelijk gemaakt. Die politieke keuze krijgt nu een logisch vervolg. Onderhuids zie je dat ook bij de Nederlandse politiek een heroriëntatie op Europa gaande is. Dat is maar goed ook, want er komen geen bevoegdheden terug uit Brussel. Integendeel, Brussel moet voor ons aan de slag.

Coen Teulings is universiteitshoogleraar economics, institutions and society aan de UU.